

Elke cultuur heeft zijn traditionele instrumenten met ieder hun eigen speelwijze. Zet de musici van deze instrumenten bijeen en je krijgt het Atlas Ensemble. Dat repeteert en speelt dit weekeinde in Amsterdam.

Ensemble dat de cultuur overstijgt

Joël Friso

Het is een bont gezelschap top-musici en componisten uit Oost-Europa en het Midden-Oosten tot aan Oost-Azië dat bijeen is in het conservatorium van Amsterdam voor de Atlas Academy. Onder leiding van componist Joël Bons wordt twee weken lang naar elkaars traditionele instrumenten geluisterd en samen gemusiceerd. „Je kunt al die verschillende instrumenten goed mengen in één muziekstuk”, zegt Bons. „Maar de verschillende cultureel bepaalde muziekpraktijken maken de uitvoering niet altijd gemakkelijk.”

Tijdens een van de speelsessies wacht Bons even met het uitdelen van bladmuziek aan zijn twintig muzikanten, die samen het Atlas Ensemble vormen. Hij wil het publiek

in de zaal, dat voornamelijk uit componisten bestaat, laten zien wat volgens hem in essentie de gehele tijd gebeurt. Bons geeft de muzikanten alleen een indicatie van de tonen die ze moeten spelen, en laat het verder over aan hun improvisatiekunsten. Zo laat hij de Chinese Lan Weiwei met haar 'pipa' als tegenspeler reageren op 'tar'-speler Elchin Nagijev uit Azerbeidzjan. Het resulteert in een prachtig samenspel. Zichtbaar onder de indruk van het talent, kijkt Bons lachend om naar het publiek: „Daar heb je helemaal geen componist voor nodig.”

Maar wanneer Bons vervolgens de bladmuziek uitdeelt van de compositie die hij net nog in woorden overbracht, treden er meteen problemen op. Sommige muzikanten begrijpen niet wat ze moeten spelen. Enkele muzikanten, met name die uit de

Kaukasus, kunnen amper noten lezen. En een Chinese muzikant die er eerst bovenuit sprong, speelt nu haar partij verkeerd, hoewel ze precies doet wat er geschreven staat. Bons legt uit: „Wij in het westen luisteren harmonisch, naar het geheel der klanken. Zij is gewend lineair te luisteren, alleen naar haar eigen partij.”

Uit deze problematiek is volgens Bons de Atlas Academy, die dit jaar haar tweede editie beleeft, ontstaan. „Beide groepen moeten uit hun comfortzone komen; zij die gewend zijn al hun muziek uit te schrijven en zij die een orale overdracht kennen.” Juist daarom is er een componist nodig, om de musici uit te dagen iets cultuuroverstijgends te doen. „Die zal zijn vindingrijkheid aan moeten spreken.”

Dat dit verschillend aangepakt kan

worden, blijkt uit de volgende sessie van de middag. Daarin wordt een werk gespeeld van een van de gast-componisten, de Canadees Mark Armanini, die afkomstig is van het Vancouver Inter-Cultural Orchestra. Het complete Atlas Ensemble wordt ervoor aangevuld met enkele West-Europese instrumenten. Nu mengt de variëteit aan geluiden zozeer, dat het ensemble opgaat in een groot strijkorkest, waardoor een overbekende klank geproduceerd wordt. Bekend in het westen althans.

Cynthia van Eijden luistert mee in de zaal. De Nederlandse is een van de componisten, die een schets meegenomen hebben om hier met het ensemble uit te proberen. Ze weet heel goed dat ze rekening moet houden met de verschillende aangeleerde gewoontes van de musici. „Ik schrijf daarom niet met het instrument

maar met de persoon in gedachten”, zegt Van Eijden.

Volgens Bons is het Atlas Ensemble meer een concept dan een ensemble. Het strakke programma dat de top-musici voorgeschoteld krijgen, is in eerste instantie om van te leren en met elkaars culturele gewoontes in contact te komen. „Muziek is wat volkeren met elkaar verbindt.” Iets wat hij heel concreet meemaakt in het ensemble. „Tussen het islamitische Azerbeidzjan en het christelijke Armenië zijn veel politieke vetes. Maar ondertussen spelen musici uit beide landen hier samen. Je kunt niet zomaar mensen bij elkaar zetten. Dit zijn mensen die werkelijk geïnteresseerd zijn en zich open stellen voor anderen.”

En zo wordt er de hele dag gemusiceerd. Zelfs vrije tijd wordt ingedeeld met een experimentele jam-

sessie. Alsof de musici er niet genoeg van kunnen krijgen, is er 's avonds nog een klein concert in de openbare bibliotheek naast het conservatorium. Het is wel een heel bescheiden zaaltje voor de 'sarangi' meester Dhruva Ghosh uit India, die normaal voor een groter publiek zijn oosterse klanken ten gehore brengt.

Bons reist de hele wereld over op zoek naar musici voor zijn ensemble. „Als je hier aan begint, dan ben je nog lang niet klaar. Dus ja, mijn verlanglijstje is lang.”

Vrijdag 27 en zaterdag 28 augustus houdt de Atlas Academy open huis vanaf 14:00 in het Conservatorium van Amsterdam. Zondag 29 augustus om 14:00 speelt het Atlas Ensemble op de Uitmarkt, in de Grote Zaal van het Concertgebouw in Amsterdam. Meer informatie: www.atlasensemble.nl.

Neva Özgen: de kemençe

„Iemand van het ensemble kwam naar me toe en vroeg of ze mijn instrument mocht aanraken. Natuurlijk, zei ik”, vertelt de Turkse Neva Özgen. „Ze was verrast dat uit zo'n klein instrument zo'n groots geluid kan komen.” Özgen heeft een 'kemençe' naar de Atlas Academy meegenomen. Met dit mediterrane instrument met drie snaren dat bijzonder veel lijkt op de menselijke stem, speelt ze

over de hele wereld, van klassiek tot folk en jazz. Toen Özgen in 2002 betrokken raakte bij het Atlas Ensemble, kon ze nog amper noten lezen volgens het westerse systeem. Ze is erg enthousiast over de Academy. „Het biedt me de mogelijkheid om muzikanten als de Indiase 'sarangi'-speler Drubah Ghosh te ontmoeten, met wie ik al heel lang samen heb willen spelen.”

Bassem Alkhouri: de qanun

Bassem Alkhouri studeerde de 'qanun' aan het conservatorium in zijn geboorteplaats Damascus in Syrië. Later studeerde hij ook af als operazanger in Den Haag. Maar hij wordt vooral gevraagd om zijn bijzondere instrument, zo ook in het Atlas Ensemble. „Als je hier speelt gaan er deuren open voor je instrument, en voor jezelf als speler.” De 'qanun' is een plankciter. Met

zijn 87 snaren en 26 tonen geeft het instrument een krachtig geluid. „In de Arabische wereld kunnen ze zich amper voorstellen dat je meer dan alleen traditionele muziek kunt maken met de 'qanun’.” Volgens Alkhouri is de Academy best vermoeiend, je wilt immers zoveel leren. Het heeft ook een groot voordeel. „Ik hoef nu niet naar India of China te reizen, om muzikanten van daar te ontmoeten.”

Lan Weiwei: de pipa

„Ik wil hier op de Atlas Academy zo graag begrijpen hoe andermans instrument in elkaar steekt, dat ik soms vergeet me op mezelf te concentreren”, zegt de Chinese Lan Weiwei. Ze speelt al vanaf haar vierde pipa, een viersnarig instrument uit China dat verwant is aan de Perzische luit. Vroeger waren de snaren van de pipa van zijde, maar tegenwoordig van nylon. De pipa wordt in een

hoog tempo en met speciale nepnagels bespeeld. Weiwei geeft les aan het Central Conservatory of Music in Peking. Hier in Amsterdam tussen musici uit allerlei culturen ziet ze hoe indrukwekkend de traditie van Chinese muziek eigenlijk is. „Ik breng mijn traditionele muziek in het ensemble in en ontdek hoezeer mijn muziek verbonden is met mijn Chinese identiteit.”

FOTO'S WERRY CRONE, TROUW